

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ
ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ
ΛΟΓΟΣ
Κονδύλη 1 • Μαρούσι • Τ.Κ. 15122
Τ: 210 8062033, 210 8062017
E: front.logos@gmail.com
www.front-logos.gr

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2017
ΙΣΤΟΡΙΑ
Ο.Π. ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A1.

α. Εκλεκτικοί: Ήταν ένας από τους πολιτικούς σχηματισμούς που συγκροτήθηκαν μέσα στην Εθνοσυνέλευση του 1862-1864 με μικρότερη απήχηση από ότι οι δύο μεγάλες παρατάξεις των πεδινών και των ορεινών. Οι εκλεκτικοί ήταν μία ετερόκλητη παράταξη εξεχόντων πολιτικών, λογίων και αξιωματικών, με μετριοπαθείς θέσεις, η οποία προσπαθούσε να μεσολαβεί μεταξύ των άλλων παρατάξεων και να υποστηρίξει σταθερές κυβερνήσεις.

β. Στρατιωτικός Σύνδεσμος: Μυστική ένωση στρατιωτικών. Στις 15 Αυγούστου 1909 προχώρησε σε κίνημα στο Γουδί, το οποίο αποτέλεσε τομή στην πολιτική ιστορία της Ελλάδας γενικότερα και των πολιτικών κομμάτων ειδικότερα. Τα αιτήματά του αφορούσαν μεταρρυθμίσεις στο στρατό, τη διοίκηση, τη δικαιοσύνη, την εκπαίδευση και τη δημοσιονομική πολιτική. Ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος δεν εγκαθίδρυσε δικτατορία, αλλά προώθησε τα αιτήματά του μέσω της Βουλής. Στις 15 Μαρτίου διαλύθηκε έχοντας επιτύχει τις επιδιώξεις του.

γ. Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής: Με βάση το άρθρο 11 της Σύμβασης της Λοζάνης ιδρύθηκε η Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής με έδρα την Κωνσταντινούπολη. Την αποτελούσαν έντεκα μέλη (τέσσερις Έλληνες, τέσσερις Τούρκοι και τρία μέλη- πολίτες ουδέτερων κατά τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο κρατών) με αρμοδιότητα τον καθορισμό του τρόπου μετανάστευσης των πληθυσμών και της εκτίμησης της ακίνητης περιουσίας των ανταλλαξίμων.

A2.

- α. 2.
- β. 6.
- γ. 1.
- δ. 5.
- ε. 4.

B1.

α. Στη δεκαετία του 1880 τα κόμματα ήταν αρκετά πιο συγκροτημένα απ' ό,τι στο παρελθόν. Δεν είναι βέβαιο ότι μετά το θάνατο του ηγέτη τα κόμματα αναγκαστικά διαλύονταν. Στοιχεία που επέτρεπαν σε ένα κόμμα να επιβιώσει, ακόμα και μετά το θάνατο του ηγέτη του, ήταν η θέση

που είχε στην πολιτική ζωή της χώρας και η τακτική που ακολουθούσε. Η βάση των κομμάτων εξακολουθούσε να μην έχει τυπική οργάνωση. Σημαντικό ρόλο στην κινητοποίηση των οπαδών των κομμάτων έπαιζαν η οικογενειοκρατία, οι πελατειακές σχέσεις και η εξαγορά ψήφων. Παρ' όλα αυτά, όσον αφορά τουλάχιστον τα δύο μεγάλα κόμματα, η επιλογή των εκλογέων βασιζόταν κατά κύριο λόγο στην κρίση τους για την πολιτική των κομμάτων, στις επιδράσεις που αυτά ασκούσαν κατά περιοχές και στα συμφέροντα κάθε κοινωνικής ομάδας.

β. Για την επιλογή των υποψηφίων βουλευτών, δηλαδή για την τοποθέτηση συγκεκριμένων υποψηφίων στο «ψηφοδέλτιο», έπαιζε ρόλο το αν είχαν ένα δικό τους τοπικό κύκλο οπαδών, ο οποίος επηρεαζόταν βεβαίως από πελατειακές σχέσεις και εξυπηρετήσεις. Οι βουλευτές προέρχονταν σχεδόν αποκλειστικά από τα μεσαία και τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα, όπως και κατά την προηγούμενη περίοδο. Πολλοί ήταν δικηγόροι και δημόσιοι υπάλληλοι. Σε αντίθεση με τους υποψηφίους, τα κομματικά μέλη προέρχονταν από τα κατώτερα στρώματα.

B2.

α. Η ΕΑΠ διέκρινε την αποκατάσταση των προσφύγων σε αγροτική (παροχή στέγης και κλήρου στην ύπαιθρο) και αστική (παροχή στέγης στις πόλεις). Μολονότι οι περισσότεροι πρόσφυγες ασκούσαν στην πατρίδα τους «αστικά» επαγγέλματα (σχετικά με το εμπόριο, τη βιοτεχνία-βιομηχανία κ.τ.λ.), δόθηκε το βάρος στη γεωργία, γιατί αρχικά, υπήρχαν τα μουσουλμανικά κτήματα (κυρίως στη Μακεδονία, αλλά και στην Κρήτη, τη Λέσβο, τη Λήμνο και αλλού). Επίσης, η ελληνική οικονομία βασιζόταν ανέκαθεν στην γεωργική παραγωγή και υπήρχε και η πολιτική σκοπιμότητα της αποφυγής κοινωνικών αναταραχών με τη δημιουργία γεωργών μικροϊδιοκτητών αντί εργατικού προλεταριάτου.

β. Από την ΕΑΠ δόθηκε προτεραιότητα στην εγκατάσταση των προσφύγων στη Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη, καθώς ήταν δυνατόν να χρησιμοποιηθούν τα μουσουλμανικά κτήματα και τα κτήματα των Βουλγάρων μεταναστών (σύμφωνα με τη συνθήκη του Νείγυ). Αυτό θα καθιστούσε τους πρόσφυγες αυτάρκεις σε σύντομο χρονικό διάστημα και θα συντελούσε στην αύξηση της αγροτικής παραγωγής. Επίσης, θα καλυπτόταν το δημογραφικό κενό που είχε δημιουργηθεί με την αναχώρηση των Μουσουλμάνων και των Βουλγάρων και τις απώλειες που προκάλεσαν οι συνεχείς πόλεμοι (1912-1922). Επιπλέον, έτσι θα εποίκίζονταν παραμεθόριες περιοχές.

Γ1.

α. Δύο μεγάλα εξωτερικά γεγονότα ήρθαν να ταραξούν το 1908 την πορεία των κρητικών πραγμάτων: η προσάρτηση της Βοσνίας και της Ερζεγοβίνης από την Αυστρία και η ανακήρυξη της Βουλγαρίας σε βασίλειο, με ταυτόχρονη προσάρτηση της Ανατολικής Ρωμυλίας. Η ελληνική κυβέρνηση του Γ. Θεοτόκη υπέδειξε στους Κρήτες την ανάγκη λαϊκών κινητοποιήσεων, για την κήρυξη της ένωσης με την Ελλάδα. Και ο ίδιος ο Ελευθέριος Βενιζέλος στη χειρόγραφη προκήρυξή του, η οποία παρατίθεται στο κείμενο Α, επισημαίνει στις 22 Σεπτεμβρίου 1908, πως η ανακήρυξη της Βουλγαρίας σε βασίλειο επιτάσσει την άμεση κήρυξη της ένωσης του νησιού με την Ελλάδα («Της Βουλγαρίας ανακηρυχθείσης ... την ένωσιν.») Μάλιστα, καλεί όλο λαό σε μη ένοπλη συγκέντρωση στις 23 Σεπτεμβρίου στα Χανιά (« Παραλάβετε... τας 2 μ.μ.»). Την ανάγκη της ένωσης μαρτυρά και το διάγγελμα της Κυβερνήσεως της Κρήτης, στο κείμενο, στο οποίο υπογραμμίζεται πως η ανεξαρτησία του νησιού και η ένωσή του με την Ελλάδα αποτελεί ιερό

καθήκον τόσο της κυβέρνησης όσο και του λαού («Ιερόν καθήκον ... Μητρός Ελλάδος»). Οι εξελίξεις στην Βουλγαρία, τη Βοσνία και την Ερζεγοβίνη σηματοδοτούν την άρση των εμποδίων που μέχρι εκείνη τη στιγμή έθεταν οι προστάτιδες Δυνάμεις («τακλώματα ... Αυστροουγγαριαν»). Η κυβέρνηση καλεί τέλος, όλους τους Κρήτες να φανούν αντάξιοι των περιστάσεων τηρώντας τη δημόσια τάξη και προφυλάσσοντας παράλληλα και τα δικαιώματα των Μουσουλμάνων του νησιού («Εναπόκειται ... Μουσουλμάνων»).

Σε λαϊκή συγκέντρωση στα Χανιά εγκρίθηκε ομόφωνα το πρώτο ψήφισμα της ένωσης και η Κρητική Κυβέρνηση εξέδωσε με τη σειρά της επίσημο ψήφισμα (24 Σεπτεμβρίου 1908). Σε αυτό, όπως παρατίθεται στο κείμενο Γ, η κυβέρνηση κηρύσσει την ανεξαρτησία της Κρήτης και την ένωσή της με την Ελλάδα, ώστε μαζί να αποτελούν ένα «αδιαίρετον και αδιάσπαστον Συνταγματικόν Βασίλειον» και παράλληλα προτρέπει τις Αρχές του τόπου να συνεχίσουν να ασκούν τις υπηρεσίες τους («Εντέλλεται ... υπηρεσιών των»). Για την επίσημη έναρξη της νέας περιόδου της πολιτικής ζωής στην Κρήτη, σχηματίστηκε προσωρινή διακομματική Κυβέρνηση. Η ελληνική κυβέρνηση για να μην προκαλέσει διεθνείς περιπλοκές με την αντίδραση της Τουρκίας, απέφυγε να αναγνωρίσει επίσημα την ένωση και περιορίστηκε σε παρασκηνιακές οδηγίες στη νέα Προσωρινή Κυβέρνηση της Κρήτης.

β. Οι Μεγάλες Δυνάμεις, παρά τις έντονες διαμαρτυρίες της Τουρκίας, δεν αντέδρασαν δυναμικά και φάνηκαν να αποδέχονται σιωπηρά τις νέες εξελίξεις. Δεν προχώρησαν, όμως, σε καμία επίσημη αναίρεση του πολιτικού καθεστώτος, όπως το είχαν υπογράψει το 1898. Σύμφωνα με το κείμενο Δ, οι Μεγάλες Δυνάμεις αρχικά δέχτηκαν να συμμετέχουν στη συζήτηση του ζητήματος με την Τουρκία, υπό την προϋπόθεση ότι στο νησί θα επικρατεί η έννομη τάξη και θα προστατεύονται τα συμφέροντα των Μουσουλμάνων κατοίκων («Η αντίδραση ... πληθυσμού»). Από την άλλη πλευρά, οι Νεότουρκοι μετά και τις εξελίξεις στη Βουλγαρία και στη Βοσνία και την Ερζεγοβίνη, επιθυμούσαν τη ματαίωση της ένωσης της Κρήτης με τη Ελλάδα, στόχο που τον θεωρούσαν ύψιστη διπλωματική επιτυχία. Παράλληλα, ζητούσαν από τις ευρωπαϊκές δυνάμεις να λάβουν ξεκάθαρη θέση για το ζήτημα («Οι Νεότουρκοι ... προθέσεων»). Η στάση αυτή κατέστησε αρχικά τις Δυνάμεις «επιφυλακτικές» και στην συνέχεια αρνητικές στο ενδεχόμενο της ένωσης. Οι Μεγάλες Δυνάμεις τήρησαν την απόφασή τους να αποσύρουν από το νησί τα στρατεύματά τους, στις 24 Ιουλίου 1909, με την εξαγγελία όμως, πως θα συνεχίσουν να προστατεύουν τους Μουσουλμάνους και να διαφυλάττουν την έννομη τάξη και τα επικυριαρχικά δικαιώματα του σουλτάνου («Η ουσιαστική ... σουλτάνου»). Όταν, όμως, υψώθηκε στο φρούριο του Φιρκά η ελληνική σημαία, οι Μ. Δυνάμεις απαίτησαν αμέσως την υποστολή της. Η κυβέρνηση της Κρήτης δεν υπάκουσε και παραιτήθηκε. Και καθώς δεν βρέθηκε Κρητικός να υποστεί την ελληνική σημαία, οι Μ. Δυνάμεις αποβίβασαν στρατιωτικό άγημα, το οποίο απέκοψε τον ιστό της.

Δ1.

α. Τα πρώτα χρόνια του 19^{ου} αιώνα ήταν ιδιαίτερα κρίσιμα για την ελληνική ναυτιλία, με αποκορύφωμα τη δεκαετία της Ελληνικής Επανάστασης (1821- 1830). Στη διάρκεια των συγκρούσεων, ο ελληνικός εμπορικός στόλος μετατράπηκε σε πολεμικό, οι δρόμοι του εμπορίου έκλεισαν και τα παραδοσιακά ναυτικά κέντρα γνώρισαν την καταστροφή (Ψαρά, Γαλαξίδι) ή την παρακμή. Όπως επιβεβαιώνεται και από τον Γ. Λεονταρίτη στο κείμενο Α, «στη διάρκεια της επαναστάσεως είχε καταστραφή μεγάλο ποσοστό των πλοίων». Από την ακμάζουσα

προεπαναστατική ναυτιλία απέμειναν λίγα πράγματα. Το κυριότερο από αυτά ήταν η προδιάθεση για τη θάλασσα και η γνώση των ναυτικών υποθέσεων.

Ωστόσο, μετά το τέλος της επανάστασης και κατά την υπόλοιπη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, η ελληνική ναυτιλία, παρά τις περιόδους κρίσης που πέρασε και παρά τον υψηλό κόστος και τεχνικών απαιτήσεων ατμόπλοιων, ακολούθησε ανοδική πορεία. Σύμφωνα με το κείμενο Α, η Ύδρα, που τα χρόνια της επανάστασης έχασε το 78% του εμπορικού της στόλου, διέθετε μετά το τέλος του αγώνα 100 πλοία συνολικής χωρητικότητας 10.240 τόνων. Αντίστοιχα στις Σπέτσες, που έχασαν το 50% του στόλους τους, είχαν απομείνει 50 πλοία χωρητικότητας 10.324 τόνων («Αν και η Ύδρα και οι Σπέτσες ... και πάνω»). Παράλληλα, άρχισαν να ιδρύονται νέα ναυπηγεία, τα οποία αποτελούσαν μια από τις σημαντικότερες βιομηχανίες της νέας Ελλάδας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Σύρος, στην οποία από το 1827 ως το 1834 ναυπηγήθηκαν πάνω από 260 πλοία, και ο Πειραιάς που μαζί αποτελούσαν δύο από «τα κυριότερα εμπορικά κέντρα και δραστήρια ναυπηγεία» («Με την αποκατάσταση ... πάνω από 260 πλοία»). Ένα ακόμα ναυτιλιακό κέντρο που αναπτύχθηκε εκείνη τη περίοδο ήταν το Γαλαξίδι. Σύμφωνα με την Τζελίνα Χαρλαύτη, μέσα σε 30 χρόνια, από το 1840 ως το 1870, κατάφερε να πενταπλασιάσει το στόλο του και να αποτελέσει έτσι το βασικό ναυπηγικό κέντρο της Δυτικής Ελλάδας. Σύμφωνα με τα στοιχεία που αντλούμε από τον πίνακα: *Ελληνικά ναυτικά κέντρα με ποντοπόρα φορτηγά ιστιοφόρα*, η Σύρος αποτελούσε το βασικό ναυπηγικό κέντρο με 700 ιστιοφόρα το 1870 από 90 που διέθετε το 1840. Ακολουθεί το Γαλαξίδι με 319 πλοία το 1870 από τα 64 του 1840, ενώ οι Σπέτσες και η Ύδρα αύξησαν τον στόλο τους από 26 σε 211 πλοία και από 24 σε 119 πλοία αντίστοιχα στο διάστημα 1840-1870. Τέλος, ο Πειραιάς που το 1840 διέθετε μόνο 1 πλοίο κατάφερε να αυξήσει το στόλο του σε 49 πλοία το 1870.

β. Το πιο σημαντικό από τα ναυπηγικά κέντρα της περιόδου ήταν η Σύρος, η οποία στη διάρκεια της επανάστασης δέχθηκε κύματα προσφύγων, κυρίως από τη Χίο. Η στρατηγική θέση του νησιού, στο κέντρο του Αιγαίου και πάνω ακριβώς στις διαδρομές που συνέδεαν τα Στενά και τη Μαύρη Θάλασσα με τους μεσογειακούς δρόμους του εμπορίου, συνέβαλε στη δημιουργία ισχυρότατου- όχι μόνο για τα ελληνικά μέτρα- ναυτιλιακού κέντρου. Όπως αναφέρει και ο Β. Καρδάσης στο κείμενο Γ, οι βασικές δραστηριότητες της Σύρου ήταν αφενός το διαμετακομιστικό εμπόριο, καθώς μέσω αυτής διοχετεύονταν τα προϊόντα στην Ανατολή και τη Δύση («Το διαμετακομιστικό εμπόριο ... ακμή της.» / «Στην ουσία ... αντίστοιχα») και αφετέρου οι εισαγωγές προϊόντων («Σπουδαία συμμετοχή.. εμπόρους» / «και αφετέρου... ενδοχώρα»).

Παράλληλα με το εμπόριο, ιδιαίτερα ανάπτυξη γνώρισε και το ναυπηγείο της Σύρου λόγω της τεχνολογίας των ψαριανών και χίων ναυπηγών που ζούσαν στο νησί, οι οποίοι εργάζονταν μαζί με ένα άρτια εξειδικευμένο και πολυάριθμο εργατικό δυναμικό. Συγκεκριμένα, στο ναυπηγείο εργάζονταν 1.000 άτομα από τους συνολικά 7.650 ενεργούς οικονομικά πολίτες του νησιού, γεγονός που καταδεικνύει τη σπουδαιότητά του («Το ναυπηγείο ... στη Σύρο»). Τέλος, στην ανάπτυξη της Σύρου σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η δυναμική παρουσία και δραστηριότητα των ελληνικών παροικιών στα κυριότερα εμπορικά κέντρα της περιοχής: στα λιμάνια της Νότιας Ρωσίας, στις εκβολές του Δούναβη, στην Κωνσταντινούπολη, στη Σμύρνη και αργότερα, στην Αίγυπτο.

Επιμέλεια:

Χριστίνα Θεοδώρου-Αυγή Πανούση